

Kommunal nyckelbiotopsinventering – en sammanfattande rapport

Jönköpings kommun har gjort en nyckelbiotopsinventering (nbi) 2011-2013 på kommunägd mark. Den speglar de biologiska värdena i skog och på trädbärande marker, dvs betesmark, och vissa parker. Nbi är ett kunskapsunderlag i samhällsplanering och förvaltning. När det gäller förvaltning av grönområden har kommunen ett helhetstänk med många hänsyn att beakta.

Nyckelbiotopsinventering är Skogsstyrelsens metod att kartlägga naturvärden och har använts i hela Sverige. Definitionen på nyckelbiotop är "ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, historik och fysiska miljö idag har mycket stor betydelse för skogens flora och fauna. Där finns eller kan förväntas finnas rödlistade arter."

Inventerade områden

Inventeringsområdet 2011-2012 omfattade marker runt Jönköpings stad och 2013 vid kransorterna Bankeryd, Bottnaryd, Norrahammar-Ulvstorp/Axamo, Tabergsådalen, Barnarp-Torsvik, Tenhult, Lekeryd, Skärstad och södra Huskvarna. Centrala delar av Huskvarna inventerades 2001 och Grännaberget 2004.

Flera naturreservat ingår i inventeringen Domneån, Taberg, Strömsberg, Bondberget, Vista kulle och Huskvarnaberget. Några planerade naturreservat ingår också och de är Häggeberg-Granbäcksskogen, Nyponkullen och Vattenledningsområdet.

Inventeringen har utförts både av kommunens personal och av naturvårdskonsulterna Naturcentrum AB, Pro Natura och Fennicus Natur. De har även gjort alla naturvårdsklassningar och sökt naturvärdesintressanta arter. I markerna väster om Jönköpings stad noterade kommunen skogens sociala värden baserat på stigfrekvensen, närhet till bebyggelse, kojbyggen och särskilda målpunkter såsom utsiktplatser.

Resultat – många nyckelbiotoper

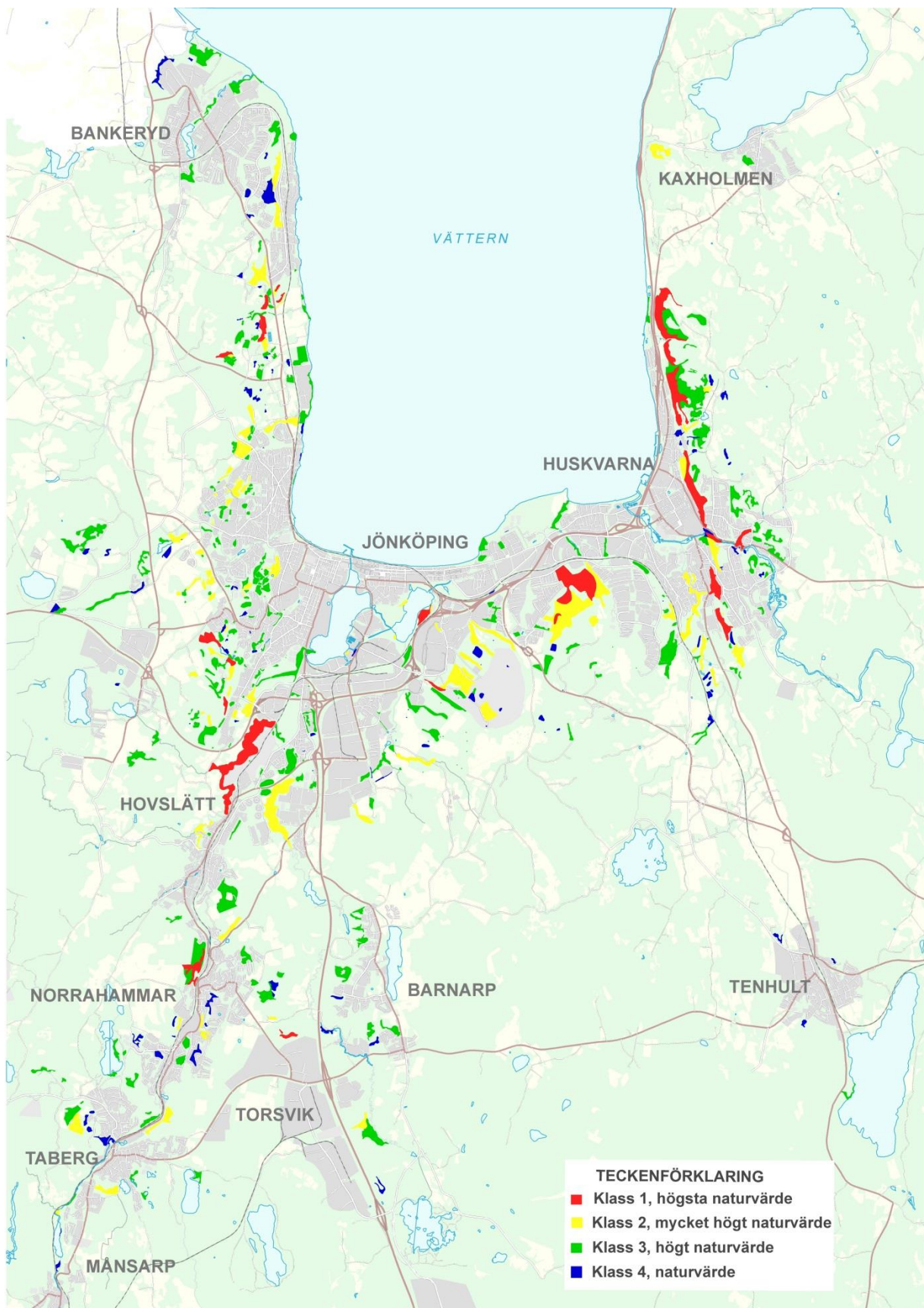
Mängden nyckelbiotoper varierar i kommunen. I det branta landskapet vid Vättern finns fler än i skogslandskapet en bit från Vättern, t ex Bottnaryd, Tenhult och Lekeryd, där endast få eller inga nyckelbiotoper hittades. Sammantaget visar nbi 2011-2013 att vi har 536 nyckelbiotoper och objekt med naturvärde, dvs ett skogsområde som inom en snar framtid kan bli nyckelbiotop.

Några typiska nyckelbiotoper i kommunens tätortsnära skogar är bergbranter och raviner, ädellövskog och ädellövträd, lövskogslund, hassellund, alsumpskog samt barrskog och barrträd. Fördelningen bland biototyperna är följande:

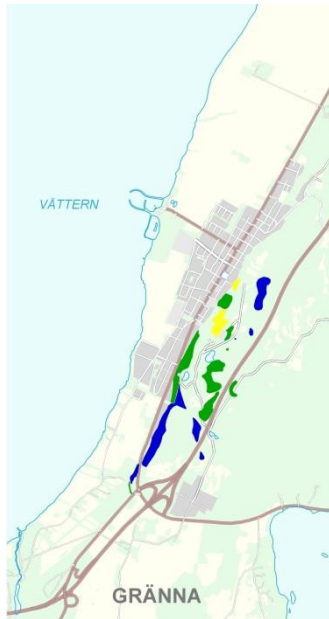
• olika sorter ädellövskogar och ädellövträd _____	158
• barrskogar, barrträd, barrblandskogar och barnaturskogar _____	110
• raviner och bergbranter _____	63
• olika sorters sumpskogar, strandskogar och bäckmiljöer _____	71
• olika sorters igenväxningsnatur med betesmark, lövängsrest, skogsbryn, lövträd, hassellund, lövskogslund och lövskog _____	134

Nyckelbiotoperna har naturvärdesklassats i fyra nivåer. Klass 1-3 är nyckelbiotoper av fallande intresse där klass 1 är har högsta naturvärde. Fördelningen av samtliga objekt är följande; klass 1 är 25st, klass 2 omfattar 101st, i klass 3 finns 285 st och slutligen klass 4, som motsvara objekt med naturvärde, 125st.

Där sociala värden noterades ser man att tätortsnära skogar och naturparker har gott om vältrampade stigar. De går ofta till en utsiktspåls eller fungerar som genväg till bussen eller stadsdelscentrum. Relativt frekvent finns kojbyggen, cykelcrossbanor samt en och annan fågelgravplats.

Kommunens nyckelbiotoper och objekt med naturvärden i skogar, trädbärande mark och naturparker, sammanlagt finns 536 objekt. Klass 4 omfattar 125 st. De är objekt med naturvärde och skog som kan inom överskådlig tid bli nyckelbiotop. Av alla objekt är 69 enskilda träd, t ex ädellövträd, övriga lövträd och barrträd. Klass 1-3 är nyckelbiotoper av fallande intresse, sammanlagt 411 st, varav 25 st är klass 1 objekt och motsvarar riksintressant natur.

Nyckelbiotoper i Gränna, Skärstad med två nb i trädbärande hagmark, Lekeryd ingen nyckelbiotop och i Bottnaryd finns ett objekt med naturvärde.

Branter, sluttningar och vatten – värdefullt i landskapet

Vissa delar av den tätortsnära skogen har många nyckelbiotoper i naturvärdesklass 1 och 2. Det är Granbäck-Häggeberg med ädellövbranter, ekslutningar norrut till Bankeryd och söderut till Hisingstorp-Samset-Stadsparken och Vattenledningsområdet, den branta Tabergsdalen, Tabergsås-Lillån, sluttningen Strömsberg- Bondberget, Östra Vätterbranterna i Huskvarna och Vista kulle.

Speciella fynd – ovanliga arter hittar hem

Ett värdefullt träd är naturligtvis eken och den finns i många nyckelbiotoper, ofta som jätteträd dvs minst en meter i stamdiameter. Många andra arter är knutna till eken, bl a gammelekslav, rödlistad¹ som VU, är inte ovanlig söder om Vättern, liksom grå och rosa skärelev (båda NT). Att vi har dessa ovanliga trädlevande lavar visar Jönköping som ett eklandskap med kontinuitet av ädellövträd i öppen kulturbygd.

Trädens betydelse för en högre biologisk mångfald ökar generellt sett med åldern, bland annat ger trädhål och grov bark värdefulla livsmiljöer för andra arter. Bland de spektakulära fynden hör skriftskärelev (EN) och askvårtlav (EN) i ädellövbranter, stiftklotterlav (VU), svampen almdyna (VU) och blå halmlav (VU). De växer på gamla ädellövträd och mestadels i svåråtkomliga branta miljöer. Värdefullt i skötseln är att lämna ädellövträd att växa upp och bli efterträdare till de gamla träd och att de får åldras på plats som evighetsträd.

Vid nyckelbiotopsinventeringen hittades en ny art för Skandinavien i släktet rävsvansmossor. Den heter *Thamnobryum neckeroides* och växer i brant terräng vid en bäck i Norrahammar. Ett annat fynd är den marklevande laven småfruktigt blågryn (RE), som hittades i Barnarp i en betesmark. Faktablad om ovanliga arter finns på artdatabanken.se och deras utbredning kan man se på artportalen.se.

Norr om Huskvarna i ädellövbranter som varit beskogade länge finns luden bandmossa (EN) och barkkvastmossa (EN). Många mossarter gynnas av hög luftfuktighet och ädellövskog, vilket branterna vid Vättern har. Platser med fina artfynd är naturreservatet Huskvarnabergen i öster, Bondberget på sluttningen söder om Jönköping och Häggeberg-Granbäck i nordväst mellan Jönköping och Bankeryd.

Andra spektakulära arter har preferenser för barrskogar och gamla barrträd. De finns också mest i bergbranter och raviner, som hängticka (VU), brandticka (VU), smalskaftslav (VU), lakritsmusseron (VU), gransotdyna (VU), gränsticka (NT) och gytterlav. Flera av dessa är vanligare i norra än i södra Sverige. En hel del av kommunens naturbarrskogar växer i Tabergsdalen söder om Jönköping, bland annat Hunnaforsen norr om Torsvik.

¹ Rödlistan är en lista med arter som riskerar att försvinna från den svenska naturen. Bokstavsbezeichnung står för rödlistans kategorier. De hotade arterna betecknas VU vulnerable=sårbar, EN endangered=starkt hotad och CR critically endangered=akut hotad. Därutöver finns RE som står för regionally extinct=nationellt utdöd och i andra ändan NT near threatened=nära hotad art, dvs en art i riskzonen att bli hotad och LC least concerned=livskraftig.

Skydda arter – varför då?

Att bevara nyckelbiotoper och stora gamla träd gör att vi ger hotade arter en större chans för överlevnad och en bättre bevarandestatus.

Skog och träd som helhet ger flera ekosystemtjänster till det mänskliga samhället, bla syreproduktion och jordbildning. Dessutom binder de atmosfärens koldioxid och är koldioxidsänkor. Skogen hjälper till att rena vatten och luft, samt minskar risken för erosion och översvämningar. Skog och träd har en klimatutjämnande effekt. Blåsiga dagar eller vid regn fungerar de som väderskydd. Heta somrardagar ger de skugga och absorberar solenergin, vilket är nog så betydelsefullt i det urbana landskapet.

Produktionsskogar skapar råvara och bränsle, medan skogar med höga naturvärden bevarar naturens genetiska material. Trädens ved blir då till energi eller växt/boplats för andra organismer lavar, svampar och små djur. I detta är produktionsskog och nyckelbiotoper lite av varandras motsatser.

Ekosystemtjänster omfattar också en kulturell aspekt, såsom inspiration, upplevelser, rekreation och folkhälsa. Flerhundraåriga träd speglar vår kulturhistoria och visar tidigare markanvändning.

Sociala värden – förutsättningarna är goda

Skogen har betydelse för hur vi mår och är en plats för fysisk aktivitet och mental återhämtning. I naturen kan man lättare använda de basala delarna av hjärnan, till skillnad vad dagens informationssamhälle ofta kräver.

En sorts vilsam uppmärksamhet kan infinna sig i naturen, vårt ursprung. Det fungerar vid olika aktiviteter, som svamp- och bärplockning, fågelskådning, sportfiske, promenader med eller utan hund och allmänt strövande i skog och mark. Sådant som är snarlikt att samla, jaga och vandra.

Variation är kodordet för upplevelsevärden i synintryck, emotion och känsla. Kommunens har en brant topografi och gott om små vattendrag vilket blir en naturgiven variation. Att ha en skog med stora annorlunda träd och nära mellan gläntorna är en målbild att eftersträva.

Skötsel, miljöcertifiering och planeringsunderlag

Nyckelbiotopsinventeringen är en del av miljöcertifieringen. Den blir ett av flera underlag i förvaltningen av skog och parkmark. Den är också ett underlag i kommunens samhällsplanering till exempel naturvårdsprogram, grönstrukturplan, detaljplaner och översiktsplan.

I skötsel av grönområden finns flera hänsyn att beakta. Styrdokument och planer visar hur olika delar av naturmarken ska skötas, för skogar och trädbärande marker, läs betesmarker, är det skogsprogrammet med tillhörande riktlinjer. För några friluftsområden och alla naturreservat gäller beslutade skötselplaner.

På parkmark är det gällande detaljplan tillsammans med kommunens skötselprogram för parker som ger riktlinjerna. I storleksordningen en tredjedel av antalet nyckelbiotoper finns inom detaljplanelagd mark och två tredjedelar i kommunägda skogar eller i gränzonen till detaljplanelagd mark.

Nyckelbiotopsinventeringen ger en kunskap hur vi kan öka den biologiska mångfalden på kommunägd mark. Vilken skötsel fordras då för att nyckelbiotopernas naturvärden ska bestå eller öka? I en del nyckelbiotoper, som alkärr, raviner och brantskogar utvecklas naturvärdena bäst utan eller endast med små åtgärder. I vissa biotoper behövs skötsel för att naturvärdena ska gynnas. Den vanligaste åtgärden är frihuggning av stora träd. Majoriteten av alla objekt, 305 st, har ett litet åtgärdsbehov medan naturvärdena i 187 st inte kräver några speciella åtgärder. Endast 44 st har ett stort åtgärdsbehov.

TEKNISKA KONTORET

STADSBYGGNADSKONTORET

. Webblänkar

- www.artdatanken.se och www.artportalen.se för artfakta och utbredning
- www.jonkoping.se för sökning på styrdokument, skogsprogram med riktlinjer, grönstrukturplan, friluftsprogram, naturvårdsprogram och program för hållbar utveckling och kommunens översiktsplan.
- www.skogsstyrelsen.se för nyckelbiotopsinventering, skogens pärlor (kartverktyg) och sociala värden.